

Prístup ku genetickým zdrojom a rozdeľovanie úžitku z ich využívania

Medzi základné ciele Dohovoru o biologickej diverzite, ktorý vstúpil do platnosti 29. 12. 1993, patrí zachovanie biologickej diverzity a spravodlivé rozdeľovanie úžitku vyplývajúceho z využívania genetických zdrojov.

Snaha o naplnenie druhého cieľa začala v Bratislave na 4. konferencii zmluvných strán Dohovoru o biologickej diverzite v dňoch 4. – 15. 5. 1998. Konferencia rozhodla o vytvorení regionálne vyváženého panelu expertov navrhnutých vládami zmluvných strán Dohovoru, zastupujúcich súkromný i verejný sektor, ako aj domorodé a lokálne spoločenstvá. Mandát panelu expertov zahrňoval posúdenie legislatívnych aj administratívnych opatrení, prípadové štúdie a optimálnu prax z hľadiska prístupu ku genetickým zdrojom a nasledujúceho rozdeľovania úžitku medzi zúčastnenými zmluvnými partnermi.

Z nominovaných expertov Sekretariát Dohovoru vybral 50, z ktorých väčšina (44) sa zúčastnila na prvom rokovaní v San José (Kostarika). Na podujatí sa zúčastnili aj pozorovatelia z 12 medzinárodných organizácií, ďalej zástupcovia rôznych firiem a mimovládnych organizácií. Po plenárnom zasadnutí sa pracovalo v štyroch pracovných skupinách, ktoré prerokovali nasledujúce témy:

- regulácia prístupu ku genetickým zdrojom a rozdelenia úžitku pri vedeckom a komerčnom využití,
- prehľad legislatívnych a administratívnych opatrení na národnej a regionálnej úrovni,
- prehľad regulačných postupov

- a podporných opatrení,
- rozvoj kapacít, zariadení a schopností.

Slovensko bolo zastúpené v 3. skupine, ktorá sa zaoberala spresňovaním definícií. Výsledkom rokovania bol 38-stranový materiál, ktorý plenárne zasadanie po pripomienkach schválilo 8. 10. 1999. Sekretariát CBD tento záverečný dokument predložil 5. konferencii zmluvných strán v Nairobi (Keňa), ktorá sa konala v dňoch 15. – 26. 5. 2000. K najdôležitejším záverom rokovania 5. konferencie patrilo:

- Zmluvné strany CBD založia národné centrá a poveria jednu alebo viacero ustanovizní kompetenciami pre rozhodovanie v oblasti prístupu ku genetickým zdrojom a rozdeľovaniu úžitku.

- Aby sa zabezpečilo, že legislatívne a administratívne opatrenia v oblasti prístupu ku genetickým zdrojom a rozdeľovania úžitku budú v súlade s Dohovorom o biologickej diverzite, musia vychádzať z národnej stratégie biologickej diverzity zmluvnej strany Dohovoru.

- Kým nie sú k dispozícii príslušné legislatívne páky, zmluvné strany môžu využívať dočasné predpisy a smernice.

- Piata konferencia zmluvných strán by mala zväziť vývoj dočasných smerníc.

- Panel expertov zdôraznil, že základnou požiadavkou efektívneho prístupu ku genetickým zdrojom a rozdeľovaniu úžitku je predchádzajúci súhlas informovaného dodávateľa.

- V súčasnosti je v oblasti prístu-

pu ku genetickým zdrojom a rozdeľovaniu úžitku hlavnou možnosťou uzavretie zmluvy medzi odberateľom (užívateľom) a dodávateľom.

- Medzi hlavné zložky budovania kapacít, zariadení a schopností pre prístup ku genetickým zdrojom a rozdeľovaniu úžitku patria:

- stanovenie a registrácia biologických zdrojov,
- kvalifikovaný prístup k dohodám a zmluvám,
- právne zabezpečenie procesu,
- rozvoj špecifických pravidiel na ochranu tradičných vedomostí v oblasti genetických zdrojov.

- Piata konferencia v Nairobi by mala uvážiť mechanizmus finančného zabezpečenia, dvojstranných a viacstranných donorov na podporu rozvoja národných kapacít, zariadení a špecializovaných centier pre agendu genetických zdrojov.

Na 2. paneli expertov o prístupe ku genetickým zdrojom a rozdeľovaní úžitku sa v dňoch 19. – 22. 3. 2001 v Montreale zúčastnilo všetkých 50 vládnych delegátov a 21 zástupcov pozorovateľských organizácií. Región strednej a východnej Európy bol zastúpený Bieloruskom, Českou republikou, Maďarskom, Poľskom, Ruskou federáciou, Slovenskom, Ukrajinou a Arménskom (bývalé krajiny ZSSR sú zaradené do tohto regiónu). Región západnej Európy reprezentovalo 6 štátov Európskej únie, Švajčiarsko a delegát Európskej komisie. Severná a Južná Amerika mali 11, Afrika 9, Ázia 12, Austrália a Océánia 2 delegátov.

Úvodné informatívne referáty boli zamerané na nasledujúce témy:

- národná legislatíva o prístupe ku genetickým zdrojom v Austrálii,
- regulácia prístupu ku genetickým zdrojom v Bolívií,
- indické skúsenosti s prístupom ku genetickým zdrojom a rozdeľovaním úžitku,
- návrh národnej stratégie pri ochrane biodiverzity v Južnej Afrike a úlohy dodávateľov a užívateľov genetických zdrojov,

- návrh príručky pre prístup a rozdeľovanie úžitku v procese využívania genetických zdrojov,
- príručka pre reguláciu botanických záhrad v procese prístupu ku genetickým zdrojom,
- intelektuálne vlastníctvo a genetické zdroje – súčasný stav,
- medzinárodné záväzky v oblasti rastlinných genetických zdrojov pre výživu a poľnohospodárstvo.

Predsedníctvo rozdelilo národných reprezentantov do dvoch pracovných skupín (Slovensko bolo zaradené do pracovnej skupiny, ktorá sa zamerala na tému *Vyhodnotenie skúseností užívateľov a dodávateľov genetických zdrojov v rámci prístupu a rozdeľovania úžitku*. Téma 2. pracovnej skupiny bola *Identifikácia účastníkov procesu v prístupe ku genetickým zdrojom a rozdeľovania úžitku*.

Z rokovaní 1. pracovnej skupiny vyplynula potreba urýchlene vypracovať pravidlá prístupu ku genetickým zdrojom a rozdeľovaniu úžitku. Zároveň treba začať legislatívne práce, budovať národné štruktúry (centrá) pre reguláciu procesu, určiť kompetentný národný orgán. Krajiny andskej skupiny (Peru, Bolívia, Ekvádor, Venezuela) zdôraznili význam tradičných znalostí a návyky kmeňových kultúr, čo podporila aj India a africké štáty. Veľká Británia, USA a Argentína zdôrazňovali potrebu jednoduchých, jasných a flexibilných zákonov na riadenie prístupu ku genetickým zdrojom. Dánsko upozornilo na využívanie sprostredkovateľov v procese získavania genetických zdrojov, napríklad výskumná inštitúcia získa určitý zdroj len pre základný výskum, avšak pri jeho využiteľnosti pre komerčné účely môže dôjsť k transferu tretej strany bez informovania pôvodného dodávateľa. Slovensko poukázalo na problém spoľahlivého určovania krajiny pôvodu genetického zdroja, čo je zložité najmä v prípade mikroorganizmov. Pre bonnský míting expertov sa odporúčalo pripraviť pre-

hľad súčasného stavu v určovaní pôvodu mikrobiálnych genetických zdrojov.

Na rokovaní pracovných skupín aj na plenárnom zasadnutí sa zdôrazňovala dôležitosť budovania národných kapacít, od výberu a prípravy kádrov na všetkých úrovniach (od okresu až po vládu), tvorby regulatívov, zákonov, databáz, informačných a školiacich centier, monitorovacích a registračných centier (génových bánk pre všetky druhy organizmov – od rastlín a živočíchov až po mikroorganizmy) a špecializovaných poradní a právnych inštitúcií

umožňujúcich efektívnu spoluprácu dodávateľov a odberateľov genetických zdrojov.

V súvislosti s komplexnosťou uvedených úloh sa odporúča začať práce na návrhu Národnej stratégie pre prístup ku genetickým zdrojom a rozdeľovaniu úžitku z nich. Na domácej pôde sa teda bude musieť zefektívniť spolupráca decíznych orgánov, vedy, výskumu a ostatných zainteresovaných zložiek v oblasti teórie aj praxe prístupu ku genetickým zdrojom a rozdeľovaniu úžitku z ich využívania.

Dezider Tóth

Tvár našej Zeme

Konferenciu o krajine nazvanú *Tvár našej Zeme* usporiadala v dňoch 21.–23. februára 2001 Česká komora architektov na podnet a pod záštitou prezidenta Českej republiky Václava Havla. Spoluusporiadateľmi boli: Kancelária prezidenta republiky, ministerstvá ČR – životného prostredia, poľnohospodárstva, kultúry, pre miestny rozvoj, dopravy a spojov, Agentúra ochrany prírody a krajiny ČR, Akadémia výtvarných umení, Správa chránených krajinných oblastí ČR, Výskumný ústav Silva Taroucyho pre krajinu a okrasné záhradníctvo, Ekologická sekcia Českej kresťanskej akadémie, Asociácia súkromného poľnohospodárstva ČR a Spoločnosť pre trvalo udržateľný život. V organizačnom výbore, ktorého čestným predsedom bol prof. Erazim Kohák, boli čelní predstavitelia usporiadateľských inštitúcií.

Exkluzívne organizačné zabezpečenie a gestorstvo podujatia bolo zvýraznené aj otváracím ceremonálom, ktorý sa konal v Španielskom sále Pražského hradu. Konferenciu

otváral prezident ČR Václav Havel (v dôsledku ochorenia predniesol privítací preslov prostredníctvom telefónu), potom z videozáznamu pozdravil účastníkov britský korunný princ Charles a minister životného prostredia Miroslav Kužvart. V uvítacom bloku dostal priestor aj minister životného prostredia SR László Miklós. Úvodný prejav profesora Erazima Koháka v podstate udal tón nasledujúcemu dvojdnému rokovaniu, ktoré bolo tematicky rozčlenené do šiestich blokov. Každá téma bola prezentovaná z rôznych hľadísk a názorových postov, pričom v závere bol krátky priestor na diskusiu. Tematické bloky boli štruktúrované vo vzťahu k cieľom konferencie tak, aby demonštrovali pohľad na krajinu v celej šírke – od polohy exaktne vedeckej až po užívateľskú, utilitárnu.

• *Krajina ako prírodný priestor* – tento blok príspevkov ukázal krajinu vo všetkých jej zložkách ako dynamický systém, zaoberal sa jej diverzitou, prvotnou aj druhotnou štruktúrou, a zároveň stavom a pers-